

Porównanie działania ogłowia wędzidłowego i różnych typów ogłowi bezwędzidłowych – wstępna analiza

Anna Błoniarz, Magdalena Łuczyńska

**Uniwersytet Warmińsko- Mazurski w Olsztynie,
Wydział Bioinżynierii Zwierząt,
Katedra Hodowli Koni i Jeździectwa**

Przyjmuje się, że konie udomowiono około 5500 lat temu, na stepach euroazjatyckich [11]. Początkowo wykorzystywane były w celach konsumpcyjnych. Po pewnym czasie zaczęto postrzegać je nie tylko jako źródło pokarmu, ale również jako środek szybkiego transportu. Nie używano kielzn czy siodła, a do powodowania koniem wykorzystywano kawałki liny, zaplątane wokół jego nosa bądź głowy. Miały one zapewne działanie analogiczne do dzisiejszego kantara, poprzez pociągnięcie liny w daną stronę, koń odwracał głowę, by uniknąć presji [1].

Najwcześniejsze zapisy o użytkowaniu metalowych wędzideł pochodzą z okresu między XIV a VIII wiekiem p.n.e., który przypada na epokę brązu i żelaza. Świadczą o tym odkrycia dokonane w regionie zwanym Lorestan w starożytnej Mezopotamii, obecnie terytorium Iranu [12]. Przypominały one kształtem współczesne wędzidła. Najczęściej zbudowane były z metalowego, pojedynczo łamanego ścięgierza. Obecnie stosuje się wędzidła pojedynczo, jak i podwójnie łamane. Mogą być wykonane z metalu, gumy lub skóry. Dopasowane są do pyska konia i w zależności od rodzaju mają wywierać określony nacisk na daną powierzchnię, w tym na diastemę, wargi, twarde podniebienie, żuchwę i język [14]. Od wieków takie metody były używane do kontrolowania koni, ponieważ człowiek chciał mieć pewność, że będzie w stanie opanować tak duże zwierzę.

Obecnie wiemy już, że wędzidła mogą być potencjalnym źródłem dyskomfortu dla konia, ponieważ oddziałują na bardzo wrażliwe miejsce [10]. Chcąc dbać o szeroko pojęty dobrostan koni, jak i komfort jazdy coraz częściej rezygnuje się z powodowania koniem za pomocą wędzidła.

Jest wiele rodzajów ogłowi bezwędzidłowych, takich jak: hackamore, halter, sidepull, ogłowie dr. Cook'a, bosal czy scawbrig. Jednak największym zainteresowaniem cieszą się aktualnie ogłowia dr. Cook'a oraz sidepull. Działanie ogłowi dr. Cook'a różni się od innych tego typu, gdyż obejmuje całą głowę [4]. Dzięki skrzyżowaniu pod żuchwą konia paskom siła nacisku rozkłada się

na całą stronę głowy. Prowadzenie konia na tym ogłowie polega na pociągnięciu jednej z wodzy, która powodując nacisk na głowę konia z przeciwnej strony, skłania go do podążania za ruchem dłoni. Dr Cook w swoich badaniach potwierdził, że dzięki zastosowaniu takiego systemu koń nie odczuwa bólu, a tym samym powodowanie jest dla niego mniej stresujące [3]. Może również podczas wysiłku swobodnie oddychać, co jest znacznie utrudnione w przypadku stosowania nachrapników przy ogłowach wędzidłowych [4]. Działanie sidepulla jest podobne, jednak nacisk głównie skupiony jest na okolicach nosa i kości nosowej.

Rezygnacja z tradycyjnego kielzna nie jest jednak tak oczywista. Niektóre osoby nie czują się pewnie, dosiadając wierzchowca, który nie ma wędzidła w pysku. Zwłaszcza jeśli wcześniej używali ogłowia wędzidłowego. Obawiają się, że nie będą w stanie konia zatrzymać [13]. Dlatego celem badań było porównanie reagowania koni na pomoce jeździeckie podczas jazdy w ogłowie wędzidłowym i bezwędzidłowym. Dotychczas większość badań skupiała się na zastosowaniu ogłowi typu dr Cook przy zajeżdżaniu młodych koni. Natomiast w mniejszym stopniu testowano konie dorosłe, pracujące już od dłuższego czasu w ogłowie wędzidłowym.

Badania zostały przeprowadzone na 5 wałachach rekreacyjnych rasy szlachetnej półkrewi, pracujących w tym samym ośrodku jeździeckim na terenie województwa warmińsko-mazurskiego. Wszystkie konie biorące udział w badaniach pracowały regularnie pod siodłem 4-5 razy w tygodniu. Podczas pracy stosowane były dotychczas wyłącznie ogłowia z wędzidłem metalowym, pojedynczym łamanym. Każdy z koni miał indywidualnie dobrany, stały rząd jeździecki i żaden nie miał wcześniej doświadczenia z ogłowiami bezwędzidłowymi.

Do badań użyto trzech typów ogłowia: ogłowie wędzidłowe oraz dwa bezwędzidłowe – Cook'a i sidepull. Wszystkie konie były kolejno testowane w ogłowie wędzidłowym, a następnie w ogłowie typu Cook'a (3 konie) i typu sidepull (2 konie). Przyporządkowanie danego typu ogłowia bezwędzidłowego dokonano na podstawie stopnia dopasowania do rozmiaru głowy koni. Każdy z koni został przetestowany pięciokrotnie w ogłowie wędzidłowym i bezwędzidłowym.

Rutynowo, każdy z wierzchowców przed badaniem uczestniczył w rozgrzewce, która trwała 15 minut. Po tym czasie jeźdźcy musieli wykonać 4 zadania, ułożone kolejno według schematu:

- 1 – koło o średnicy 10 metrów w stępie,
- 2 – zatrzymanie konia za drągiem,
- 3 – koło o średnicy 10 metrów w klusie,
- 4 – przejście z klusa do stępa za drągiem.

W zadaniach 1 i 3 oceniana była dokładność wykonania koła oraz poprawne ustawienie konia w trakcie jego wykonywania. Do oceny reakcji każdego konia na pomoce zastosowano skalę punktową od 1 do 3. Jeden punkt przyznawano za brak wykonania polecenia (nieustawienie konia na pomocach, niepoprawne wykonanie figury oraz nieposłuszeństwo). Dwa punkty przyznawane były za poprawne wykonanie figury, lecz z niewielkimi problemami podczas jej wykonywania, natomiast trzy punk-

ty, gdy koń poprawnie wykonał całą figurę. W zadaniu 2 i 4 mierzono liczbę kroków, jakie koń wykonał od momentu zastosowania przez jeźdźcę pomocy aż do wykonania polecenia – czyli zatrzymania lub przejścia z kłusa do stępa. Jednocześnie mierzono czas (sek.) potrzebny do wykonania polecenia.

Dodatkowo oceniane było w skali punktowej (1-3 pkt) zachowanie koni (ocena eksperymentatorki) i satysfakcja jeźdźców z jazdy (ocena jeźdźcy). Do tego celu wykorzystano skalę, w której 1 punkt przyznawano za złe wrażenie ogólne, a 3 punkty za bardzo dobre.

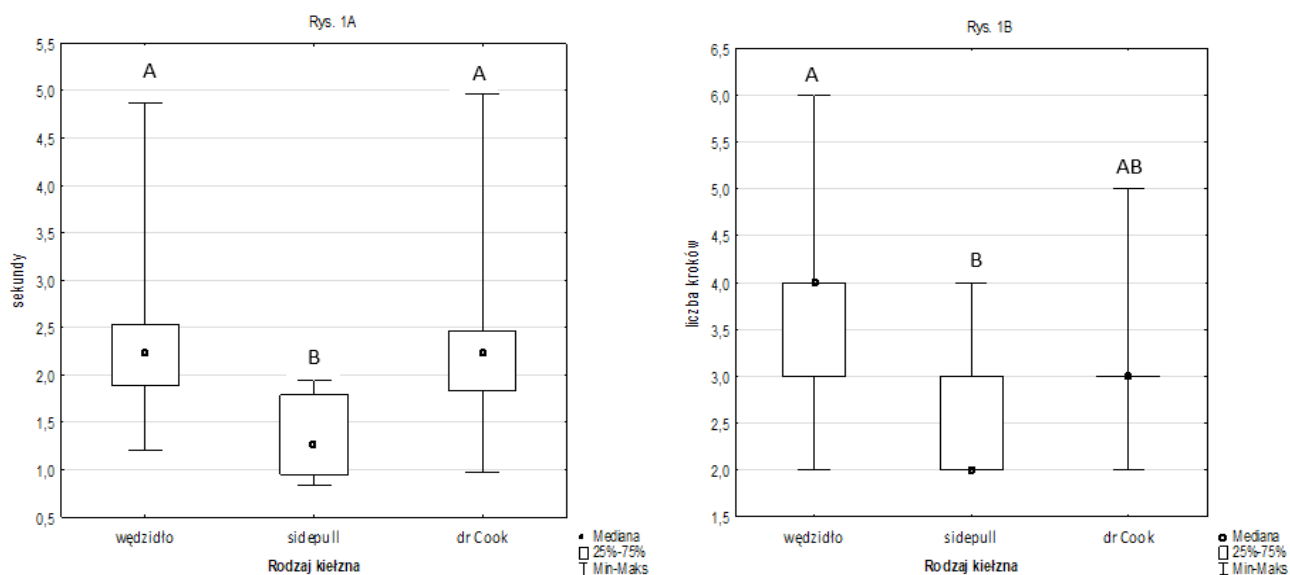
Ponadto, dla oceny poziomu komfortu konia podczas testu, rejestrowano reakcje behawioralne, takie jak: potrząsanie głową, wrywanie wodzy, otwieranie pyska, nerwowe ruchy ogonem i tulenie uszu.

Uzyskane wyniki poddano analizie statystycznej, którą przeprowadzono za pomocą programu STATISTICA 13.3. Ze względu na brak normalnego rozkładu badanych cech wykorzystano do tego celu test Kruskala-Wallisa. Sprawdzone również korelacje między zachowaniami behawioralnymi a oceną jeźdźcy za pomocą korelacji porządku rang Spearmana.

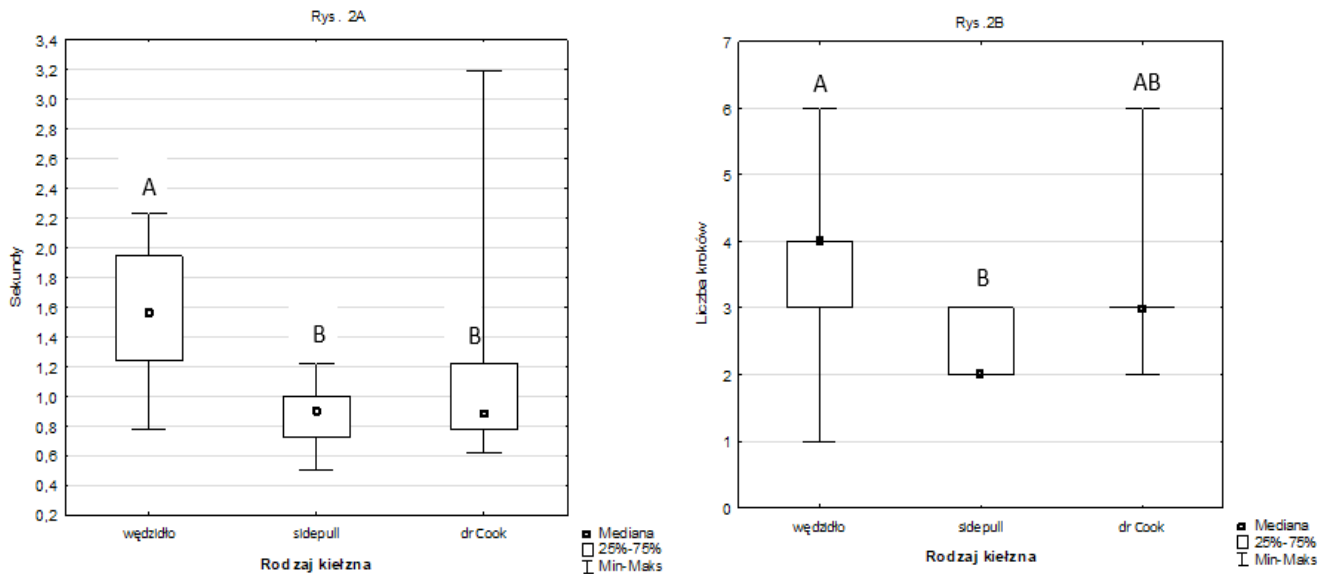
Wyniki badań wskazują na znaczne różnice w reagowaniu koni na użyte pomoce jeździeckie w zależności od zastosowanych ogłowi. Różnice odnotowano nie tylko między ogłowiami wędzidłowymi i bezwędzidłowymi, ale również między samymi ogłowiami bezwędzidłowymi. Oceniając wykonanie zadania 2, stwierdzono, że najszybciej na polecenie zatrzymania reagowały konie, które miały założone ogłowie typu sidepull. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w liczbie kroków wykonywanych przez konie od momentu dania sygnału przez jeźdźcę do całkowitego zatrzymania (rys. 1A i 1B). Ponadto wykazano statystycznie istotne różnice między czasem wykonania zadania przy użyciu ogłowia sidepull i ogłowia wędzidłowego ($p=0,001$) oraz sidepull i ogłowia

dr. Cook'a ($p=0,004$). Natomiast nie zanotowano takiej różnicy między czasem reakcji koni, u których zastosowano ogłowie dr. Cook'a i kielzno wędzidłowe (rys. 1B). Jednak minimalna i maksymalna liczba wykonanych kroków wskazuje na dużą rozbieżność w reakcji na pomoce jeźdźcy. Niektóre konie potrzebowały więcej czasu, by stanąć prawidłowo w pozycji „stój”, co może świadczyć o słabo działających pomocach jeździeckich, takich jak dosiad i łydki.

Również przy przejściu z kłusa do stępa najszybszą reakcję stwierdzono wśród koni, które miały założone ogłowie sidepull (rys. 2A i B). Różnica w czasie potrzebnym do wykonania polecenia została potwierdzona statystycznie zarówno w odniesieniu do ogłowia wędzidłowego ($p=0,00056$), jak i dr Cook ($p=0,00613$). Analizując natomiast wyniki odnoszące się do liczby kroków wykonywanych przez konie w trakcie przechodzenia z chodu wyższego do niższego nie stwierdzono tak znaczących różnic (rys. 2B). Powodem mogło być tak jak w liczbie kroków potrzebnych do zatrzymania, powolne dostawianie ostatniej kończyny. Natomiast zauważyć należy, że najmniejszą liczbę kroków odnotowano w przypadku koni, które miały założone ogłowia bezwędzidłowe, co świadczy o jego większej skuteczności. Gorsze wyniki koni, które miały założone wędzidło można tłumaczyć tym, że zbyt silne napieranie na wędzidło powodowało większe skupienie konia na ucisku, niż na wykonaniu polecenia, a pozostałe sygnały dawane przez jeźdźcę (dosiad, łydka) były w dużym stopniu ignorowane. Być może działanie ogłowi bezwędzidłowych jest dla konia bardziej zrozumiałe, gdyż oddziałują one na większą powierzchnię głowy wierzchowca oraz nie powodują bólu związanego z działaniem wędzidła. Potwierdzają to badania Cook i Mills [4], którzy w swoich badaniach wykazali, że konie po zmianie ogłowia na bezwędzidłowe lepiej wypadały podczas treningu ujeżdżeniowego.



Rys. 1. Czas (1A) oraz liczba kroków (1B) przy wykonaniu zatrzymania przy użyciu badanych rodzajów ogłowia, poziom istotności $p<0,05$ (różnice istotne statystycznie przy $p<0,05$ zostały oznaczone dużymi różnymi literami)

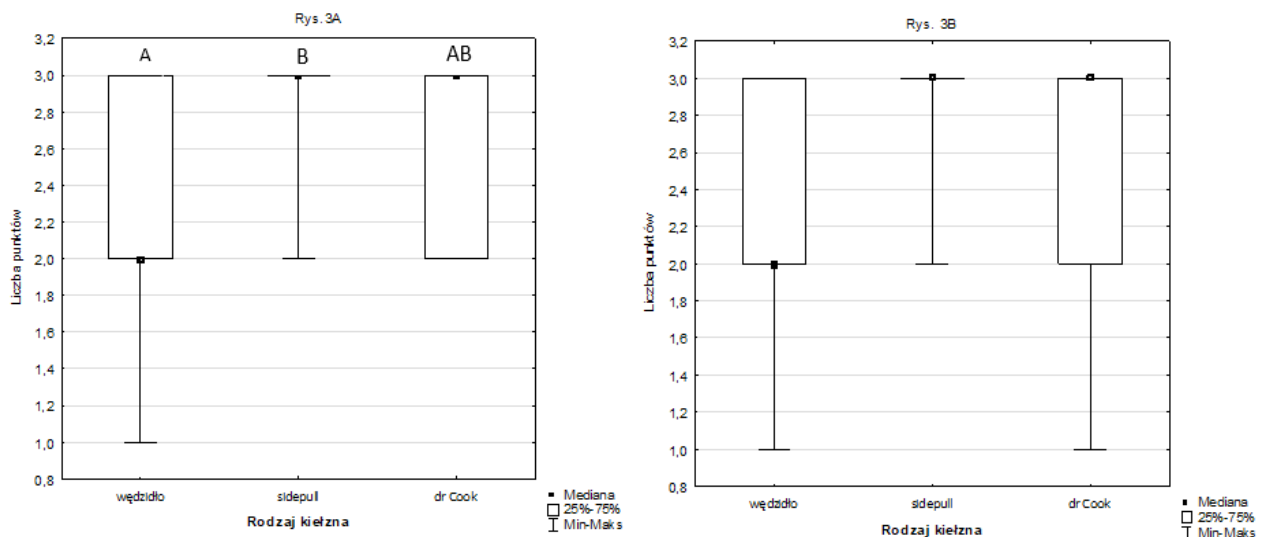


Rys. 2. Czas (2A) oraz liczba kroków (2B) niezbędne do wykonania przez konie przejścia do stępa przy użyciu badanych rodzajów ogłowi, poziom istotności $p < 0,05$ (różnice istotne statystycznie przy $p < 0,05$ zostały oznaczone dużymi różnymi literami)

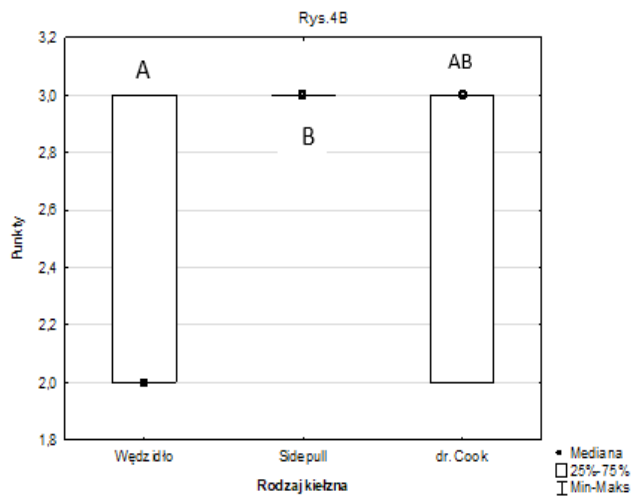
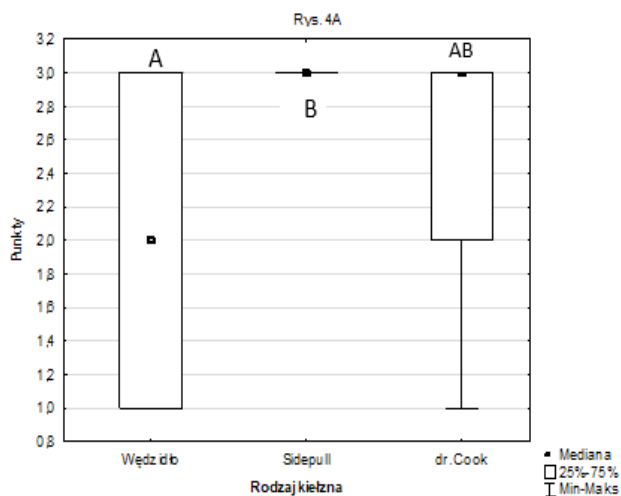
Wyniki uzyskane przez konie podczas zadań 1 i 3 również wskazują na lepszą skuteczność działania pomocy jeździeckich przy użyciu ogłowi bezwędzidłowych niż wędzidłowych (rys. 3A i 3B). Konie prowadzone na ogłowach bezwędzidłowych w każdej próbie uzyskały przynajmniej 2 punkty. Zarówno w stępie, jak i klusie, poruszały się regularnym, energicznym chodem, utrzymując prawidłowe ustawienie. Mediana oceny koni w ogłowiu tradycyjnym była mniejsza w stępie, w odniesieniu do ogłowi bezwędzidłowych. Natomiast statystycznie istotną różnicę odnotowano między sidepullem a wędzidłem ($p = 0,0232$). Świadczy to o znacznie większych trudnościach w prowadzeniu konia przy użyciu kielzna tradycyjnego i o jego mniejszym rozluźnieniu.

Rys. 3B wskazuje, że oceny uzyskane podczas wykonywania koła w klusie były podobne do uzyskanych w stępie. Oceny uzyskane w ogłowiu dr. Cooka były nieco gorsze i świadczą o problemach jeźdźców z dokładnym wykonaniem figur. Mimo stwierdzonej dużej rozbieżności między wynikami osiągniętymi na poszczególnych ogłowach analiza statystyczna nie wykazała istotnych różnic. Podsumowując, można stwierdzić, że konie szybciej reagowały na pomoce jeździeckie i dokładniej wykonywały polecenia, gdy miały założone ogłowia bezwędzidłowe.

Bezpośrednio po zakończeniu wykonywania przez każdego konia zadań przyznawano mu punkty za ogólne zachowanie. Punkty przyznawane były również przez



Rys. 3. Liczba punktów uzyskanych przez konie podczas wykonywania koła w stępie (3A) i klusie (3B), poziom istotności $p < 0,05$ (różnice istotne statystycznie przy $p < 0,05$ zostały oznaczone dużymi różnymi literami)



Rys. 4. Liczba punktów uzyskanych przez konie w ocenie eksperymentatora (4A) i jeźdźca (4B), poziom istotności $p < 0,05$ (różnice istotne statystycznie przy $p < 0,05$ zostały oznaczone dużymi różnymi literami)

jeźdźca testującego konia. Analiza statystyczna uzyskanych wyników wykazała statystycznie istotne różnice między ocenami koni pracujących na ogłowiu wędzidłowym i sidepull dla oceny eksperymentatora $p=0,0019$, dla oceny jeźdźcy $p=0,0017$ (rys. 4A i 4B).

Oceny jeźdźców testujących ogłowia wskazały na najwyższy poziom satysfakcji podczas korzystania z kielzna typu sidepull. Konie, które miały na sobie ogłowie tego typu otrzymywały od jeźdźców najwyższe oceny ogólnej satysfakcji z jazdy oraz najwyższe oceny za zachowanie, przyznawane przez eksperymentatora. Jednak, mimo że oceny uzyskane przez konie pracujące w ogłowiu dr. Cook'a były wyższe niż przy wykorzystaniu wędzidła, to nie były tak jednoznaczne, jak w odniesieniu do ogłowia sidepull (rys. 4B).

Niskie oceny przyznawane zarówno przez jeźdźców, jak i eksperymentatora podczas wykonywania zadań na ogłowiu wędzidłowym były głównie spowodowane ogólnym brakiem rozluźnienia koni w trakcie testu, zwłaszcza brakiem rozluźnienia grzbietu i sztywnością chodu. Cook [2] stwierdza, że zmniejszona elastyczność jest spowodowana bólem, który powoduje nacisk wędzidła na diastemę, co powoduje ból i zmniejsza elastyczność ruchów. Usztywnienie i dekoncentracja negatywnie wpłynęły na reakcje koni na pomoce, a tym samym na ogólną ocenę konia podczas testów. Jak podaje ten sam autor powodem usztywnienia, mogły być również problemy z oddychaniem wynikające z zaburzenia motoryki [2]. Prawdopodobnie ma to związek z otwieraniem pyska przez konia.

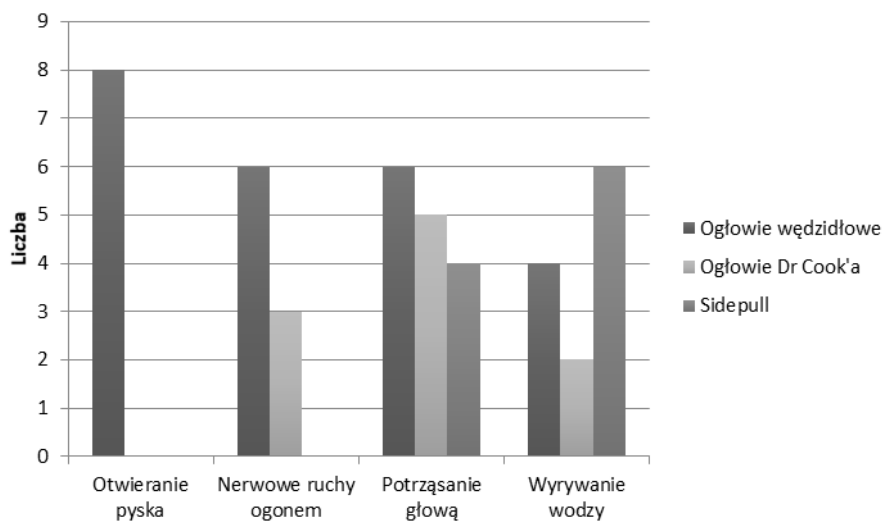
Podczas testów rejestrowano również zachowania behawioralne mogące świadczyć o dyskomforcie koni, np. otwieranie pyska, nerwowe ruchy ogonem, potrząsanie głową czy wyciąganie wodzy, które są powszechnie uważane za przejaw dyskomfortu i podenerwowania koni [5]. Jak wykazały badania (rys. 5) ich zróżnicowanie, było w dużej mierze zależne od stosowanych typów kielzn. W większości przypadków największe natężenie

tych zachowań rejestrowano podczas jazdy na ogłowiu wędzidłowym. Jedynie w odniesieniu do wyciągania wodzy liczba zanotowanych tego typu zachowań była większa przy zastosowaniu ogłowia typu sidepull. Największa różnica zachowania koni dotyczyła odruchu otwierania pyska, co zostało potwierdzone statystycznie ($p=0,0007$). Reakcje te odnotowano tylko w trakcie pracy na ogłowiu wędzidłowym. Manfredi i in. [9] przypuszczają, że powodem tego typu zachowania jest unikanie bólu i próba zmniejszenia nacisku na wrażliwe tkanki.

Takie ruchy, jak potrząsanie głową czy wyciąganie wodzy zostały uznane przez Macdonalda za manifestowanie przez konie dyskomfortu podczas jazdy [8]. Największą częstotliwość potrząsania głową można było zaobserwować, gdy konie miały założone ogłowia wędzidłowe. Nadmienić jednak trzeba, że potrząsanie głową, jak i wrywanie wodzy były rejestrowane tylko u jednego wałacha pracującego na sidepullu, który również powielał takie zachowania przy jeździe na ogłowiu wędzidłowym, co w znaczym stopniu wpłynęło na wyniki badań. Nerwowe ruchy ogonem głównie pojawiały się przy skracaniu wodzy. Można przypuszczać, że była to reakcja na ucisk i chwilowy brak komfortu konia [7]. Zwrócić jednak trzeba uwagę na fakt, że konie, które miały założone ogłowia bezwędzidłowe były widocznie bardziej rozluźnione, czego oznaką było parskanie oraz opuszczanie głowy, oznaczające stan relaksacji [6].

Przeprowadzona analiza zależności między pojawiającymi się negatywnymi reakcjami behawioralnymi a komfortem jazdy jeźdźców wykazała ujemną korelację między oceną jeźdźcy a rejestrowaną częstotliwością otwierania pyska ($-0,41$) i potrząsania głową ($-0,37$) przez wałachy. Zachowanie to wpływało wyraźnie na komfort jeźdźcy podczas jazdy. W rezultacie konie takie otrzymywały gorsze oceny końcowe.

Podsumowując, można stwierdzić, że konie pracujące na ogłowiu typu sidepull lepiej reagowały na pomoce jeździeckie niż te pracujące na ogłowach wędzidło-



Rys. 5. Łączna liczba odnotowanych poszczególnych reakcji behawioralnych podczas prowadzonych testów z uwzględnieniem trzech rodzajów ogłowia

wych. Nie odnotowano jednak różnic statystycznie istotnych pomiędzy ogłowiem dr. Cook'a a wędzidłowymi. Przy ocenie satysfakcji jeźdźców z jazdy wyższe noty otrzymywały konie, które miały założone ogłowia bezwędzidłowe. Najlepsze oceny odnotowano w odniesieniu do ogłowia typu sidepull. W przypadku koni pracujących na ogłowiu z wędzidłem zarejestrowano zwiększoną częstotliwość zachowań wskazujących na dyskomfort.

Uzyskane wyniki wykazały, że ogłowia bezwędzidłowe mogą stanowić dobrą alternatywę dla ogłowi wędzidłowych, jednak wskazane jest przeprowadzenie badań na większej liczbie koni.

Literatura: 1. Bennett D., 1998 – Conquerors: The Roots of New World Horsemanship. Amigo Publications Incorporated, 16-20. 2. Cook W.R., 1999 – Pathophysiology of bit control in the horse. Journal of Equine Veterinary Science 19 (3), 196-204. 3. Cook W.R., 2003 – Bit-

induced pain: a cause of fear, flight, fight and facial neuralgia in the horse. Pferdeheilkunde 19 (1), 75-82. 4. Cook W.R., Mills D., 2009 – Preliminary study of jointed snaffle vs. crossunder bitless bridles: Quantified comparison of behaviour in four horses. Equine Veterinary Journal 41 (8), 827-30. 5. Górecka-Bruzda A., Kosińska I., Jaworski Z., Jezierski T., Murphy J., 2014 – Conflict behavior in elite show jumping and dressage horses. Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research 10, 1-9. 6. Hall C., Kay R., Yarnell K., 2013 – Assessing ridden horse behavior: Professional judgment and physiological measures. Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research 9, 22-29. 7. Ludewig A.K., Gaulty M., König von Borstel Uta., 2013 – Effect of shortened reins on rein tension, stress and discomfort behavior in dressage horses. Journal of

Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research 8 (2), 15-16. 8. MacDonald E.K., 2003 – Principles of behavioral assessment and management. Pediatric Clinics of North America 50 (4), 801-816. 9. Manfredi J.M., Rosenstein D., Lanovaz J.L., Nauwelaerts S., Clayton H.M., 2010 – Fluoroscopic study of oral behaviors in response to the presence of a bit and the effects of rein tension. Comparative Exercise Physiology 6 (4), 143-148. 10. Mills D.S., McDonnell S.M., 2005 – The domestic horse: the origins, development, and management of its behavior. Cambridge University Press, 196-211. 11. Outram A., Stear N., Bendrey R., Olsen S., Kasparov A., Zaibert V., Thorpe N., Evershed R., 2009 – The Earliest Horse Harnessing and Milking. Science (New York) 323, 1332-1335. 12. Ucko P.J., Dimbleby G.W., 2007 – The Domestication and Exploitation of Plants and Animals. New York: Routledge, 471-479. 13. Ullmann S., 2018 – Bitless Riding Ending the myth of "being on the bit". Barefoot riders who care, 5-9. 14. Waran N., McGreevy P.D., Casey R., 2002 – Training Methods and Horse Welfare: In the Welfare of Horses. Boston Kluwer Academic Publishers 10, 151-180.

Comparison of the function of a bitted bridle and different types of bitless bridles – a preliminary analysis

Summary

The aim of the study was to compare the response of horses to riding aids during riding in a bitted bridle and a bitless bridle. Three types of bridle were used for the research: the snaffle bridle and two bitless bridles – Dr Cook's and sidepull. Five Polish Halfbred horses were tested first in the bitted bridle and then in Dr Cook's (three horses) and the sidepull bridle (two horses). Each of the horses was tested five times in the bitted bridle and the bitless bridle. Four tests were performed. In the first two, the number of steps was counted and the time the horse required to complete the task was determined. In the other two, points were awarded for how well the tasks were performed (1-3 points). In addition, after all tasks were completed, points were assigned (1-3 points) for the horse's behaviour (researcher's assessment) and riders' satisfaction (rider's assessment). In addition, behavioural reactions were recorded that may indicate the horse's level of comfort during the test: head shaking, pulling the reins, opening the mouth, nervous tail movements, and ear pinning. Statistical analysis of the results was performed using the Kruskal-Wallis test. Correlations between behaviours and the rider's assessment were determined using Spearman's rank order correlation. Horses working with a sidepull bridle responded more efficiently to riding cues than those with bitted bridles. However, there were no statistically significant differences between Dr Cook's bridle and the snaffle bridle. Mounts with bitless bridles received higher marks for riding satisfaction. Sidepull bridles received the highest ratings. Horses with bitted bridles showed a higher frequency of behaviours indicating discomfort.

KEY WORDS: bridles, bitless bridle, riding comfort, discomfort